

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็นสามส่วนคือ ส่วนแรก จะกล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎีการกระจายรายได้ ส่วนที่สอง กล่าวถึงเครื่องมือที่ใช้วัดการกระจายรายได้ และส่วนที่สามเป็นเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการกระจายรายได้ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

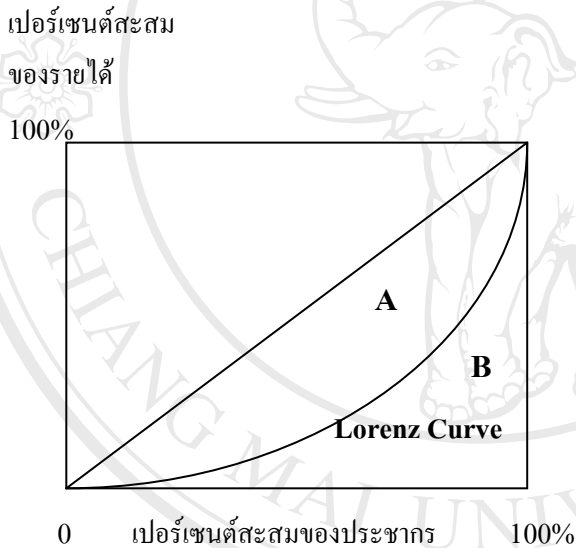
2.1 แนวคิดและทฤษฎีการกระจายรายได้

Kuznets (1955 อ้างถึงใน จิระ บุรีคำ, 2544: 5) เป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่มีแนวคิดเรื่องการกระจายรายได้ที่มีความสอดคล้องกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยได้อธิบายว่า วิวัฒนาการของการพัฒนาเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ที่เริ่มจากในระยะแรกของการพัฒนาเศรษฐกิจ ความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้จะมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น แต่หลังที่การพัฒนาทางเศรษฐกิจขยายตัวสูงขึ้นไปถึงระดับหนึ่งแล้ว ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้จะมีแนวโน้มลดต่ำลง ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างการกระจายรายได้กับระดับการพัฒนาเศรษฐกิจจะมีลักษณะเป็นเส้นโค้งระฆังคว่ำ (Inverted U shape) การศึกษาของ Kuznets ตั้งอยู่บนข้อสมมติที่ว่า ระบบเศรษฐกิจมีลักษณะทวิลักษณ์ (Dualistic) ซึ่งประกอบด้วยภาคเศรษฐกิจที่มีระดับรายได้สูง มีระบบการทำงานที่มีความมั่นคงสูง เช่น ภาคอุตสาหกรรม ทำให้ระดับรายได้ของภาคอุตสาหกรรมเพิ่มสูงขึ้น ในขณะที่ภาคเกษตรกรรมยังคงใช้เทคโนโลยีการผลิตดั้งเดิมที่อาศัยแรงงานเป็นปัจจัยหลักในการผลิต ทำให้ผลิตภาพแรงงานต่ำ และรายได้ของภาคเกษตรกรรมก็อยู่ในระดับต่ำเช่นกัน ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะแรกจะยิ่งทำให้ความแตกต่างของการกระจายรายได้ระหว่างภาคเศรษฐกิจมีความเหลื่อมล้ำกันมากขึ้น แต่ในระยะเวลาต่อมาผลของการพัฒนาเศรษฐกิจ จะทำให้ภาคอุตสาหกรรมต้องการแรงงานเพิ่มสูงขึ้น เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม มากขึ้น ผลของการเคลื่อนย้ายแรงงานในภาคเกษตรกรรมที่เหลือจะมีผลผลิตเฉลี่ยต่อหัวสูงขึ้น หรือรายได้ระหว่างภาคเศรษฐกิจมีความเท่าเทียมกันมากขึ้น

2.2 เครื่องมือที่ใช้วัดการกระจายรายได้

2.2.1 เส้นลอเรนซ์ (Lorenz Curve) และสัมประสิทธิ์จีนิ (Gini Coefficient)

เส้นลอเรนซ์ เป็นเส้นที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนสะสมของรายได้และสัดส่วนสะสมของประชากร โดยจะแบ่งประชากรออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละเท่าๆกัน โดยเรียงลำดับจากกลุ่มที่มีรายได้ต่ำสุดไปหากลุ่มที่มีรายได้สูงสุด แล้วดูว่ารายได้ประชาชาติของปีที่พิจารณานั้น ตกถึงมือประชาชนกลุ่มต่าง ๆ นี้อย่างไร ถ้าการกระจายรายได้ในปีนั้นเป็นการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมเท่าเทียมกันแล้ว ประชากรแต่ละกลุ่มควรได้รับส่วนแบ่งของรายได้ประชาชาติเท่าเทียมกัน คือ ประมาณ 1/5 ของรายได้ประชาชาติ ดังแสดงด้วยรูปที่ 2.1

รูปที่ 2.1 เส้นโค้งลอเรนซ์ (Lorenz curve)

จากรูปที่ 2.1 ถ้าการกระจายรายได้เป็นไปอย่างเท่าเทียมกันแล้ว เส้นลอเรนซ์จะเป็นเส้นทแยงมุม 45 องศา แต่ถ้าการกระจายรายได้ไม่เท่าเทียมกัน เส้นนี้จะโค้งออกมาทางขวามือ ยิ่งโค้งมาก แสดงว่าการกระจายรายได้ยิ่งไม่เท่าเทียมกันมากยิ่งขึ้น

จากรูปที่ 2.1 ยังสามารถใช้อธิบายการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์จีนิ ซึ่งมีค่าเท่ากับพื้นที่ระหว่างเส้นทแยงมุมกับเส้นโค้ง (หรือพื้นที่ A ในรูปที่ 1) หาคด้วยพื้นที่ใต้เส้นทแยงมุมที่เป็นสามเหลี่ยมทั้งหมด (หรือพื้นที่ A+B ในรูปที่ 2.1) นั่นคือ

$$\text{ค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (G)} = \frac{\text{พื้นที่ A}}{\text{พื้นที่ A+B}}$$

พื้นที่ A+B

ค่าสัมประสิทธิ์จินี จะมีค่าอยู่ระหว่าง 0 ถึง 1 ถ้ามีค่าเท่ากับศูนย์ แสดงว่า เส้นลอเรนซ์ เป็นเส้นทแยงมุมและดังนั้นพื้นที่ A จะมีค่าเท่ากับศูนย์ แสดงว่าการกระจายรายได้เท่าเทียมกันอย่าง สมบูรณ์ ถ้าเส้นลอเรนซ์โค้งออกมาทางขวามือของเส้นทแยงมุมมากขึ้นเท่าไร พื้นที่ A ก็จะมีค่า มากขึ้นเท่านั้น และสัมประสิทธิ์จินีก็จะมีค่าเข้าใกล้หนึ่งมากขึ้น แสดงว่าการกระจายรายได้ไม่เท่า เทียมกันมากขึ้นเท่านั้น (สุวรรณ, 2546)

2.2.2 ค่าดัชนีชอร์ร็อก (Shorrocks' Index)

เป็นการวัดการกระจายรายได้โดยการหาค่าความแปรปรวนของรายได้ในรูปลอการิทึม คือเป็นการวัดค่าความคลาดเคลื่อนไปจากจุดศูนย์กลาง ค่าดัชนีชอร์ร็อกใช้วิธีการเปรียบเทียบ รายได้ของแต่ละครัวเรือนกับรายได้เฉลี่ยในลักษณะของเศษส่วน สูตรในการคำนวณค่าดัชนี ชอร์ร็อกเป็นดังนี้ (Somchai Jitsuchon, 1989 อ้างถึงใน ธิติพนธ์ ไทวิจิตร, 2546: 18)

$$I_o = 1/n \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \ln(U/Y_{ij})$$

โดยที่ U = รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนตัวอย่าง
 Y_{ij} = รายได้ของแต่ละครัวเรือน
 j = กลุ่มย่อยที่ j
 i = กลุ่มย่อยที่ i
 n = จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง
 m = จำนวนกลุ่มย่อย

เนื่องจากค่าดัชนีชอร์ร็อก เป็นการเปรียบเทียบรายได้ของแต่ละครัวเรือนในลักษณะของ เศษส่วน ดังนั้นการที่ครัวเรือนมีรายได้สูงกว่าหรือต่ำกว่าค่าเฉลี่ย ย่อมมีผลสำคัญต่อการคำนวณค่า ดัชนี กล่าวคือ ถ้ามีผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่าค่าเฉลี่ย จะทำให้ค่า $\ln(U/Y_{ij})$ มีค่ามากกว่า 1 และถ้ามีผู้มี รายได้สูงกว่าค่าเฉลี่ยจะทำให้ค่า $\ln(U/Y_{ij})$ มีค่าต่ำกว่า 1 ดังนั้นในสังคมที่มีผู้มียาได้ต่ำกว่ารายได้ เฉลี่ยเป็นจำนวนมาก ค่าดัชนีชอร์ร็อกจะมีค่ามากด้วย ซึ่งแสดงว่าการกระจายรายได้จะมีความไม่ เท่าเทียมกันมากขึ้น

2.2.3 ค่าดัชนีไทล์ (Theil's Index)

การคำนวณความไม่เท่าเทียมกัน ได้ใช้สูตรดัชนีการกระจายการพัฒนามาวิธีของ Henri Theil (1964 อ้างถึงใน Takahiro Akita, 2000 : 4-6) ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบสัดส่วนผลผลิตมวลรวมกับสัดส่วนประชากรหรือผู้มีงานทำของแต่ละพื้นที่เทียบกับประเทศ หากสัดส่วนผลผลิตที่ได้จากแต่ละพื้นที่หรือสาขาการผลิตมีการกระจายในลักษณะเดียวกับการกระจายตัวของประชากร (หรือในกรณีการกระจายตัวของผู้มีงานทำในแต่ละสาขาการผลิต) แสดงถึงการกระจายผลตอบแทนจากการผลิตที่เป็นไปอย่างเท่าเทียม ในทางตรงกันข้าม หากสัดส่วนผลผลิตของพื้นที่ (หรือสาขาการผลิต) มีจำนวนที่มากหรือน้อยกว่าเมื่อเทียบกับสัดส่วนประชากรหรือผู้มีงานทำ จะแสดงถึงความไม่สมดุลของผลตอบแทนในพื้นที่และสาขาการผลิตที่ควรได้รับการแก้ไข เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในทางสังคม

สูตรการคำนวณค่าดัชนีความไม่เท่าเทียมในระดับภูมิภาคสามารถแยกองค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมออกเป็นสองส่วน ส่วนแรก คือความไม่เท่าเทียมกันภายในจังหวัด ส่วนที่สอง คือความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัด สูตรคำนวณเป็นดังนี้

1. ความไม่เท่าเทียมกันของภูมิภาค

$$T_R = \sum_i \sum_j \left(\frac{Y_{ij}}{Y} \right) \log \left(\frac{Y_{ij}/Y}{N_{ij}/N} \right) \quad (1)$$

เมื่อ

T_R = ค่าดัชนีความไม่เท่าเทียมกันของภูมิภาค

Y_{ij} = ผลผลิตทั้งหมดรวม ในราคาปีฐาน 2531 ในสาขาการผลิตที่ j ของจังหวัดที่ i (หน่วย ล้านบาท)

Y = มูลค่าผลิตภัณฑ์ภาค ในราคาปีฐาน 2531 (หน่วย ล้านบาท)

N_{ij} = จำนวนประชากรผู้มีงานทำในสาขาการผลิตที่ j ของจังหวัดที่ i (คน)

N = จำนวนประชากรผู้มีงานทำในภูมิภาค (คน)

จากสมการที่ (1) สามารถแยกองค์ประกอบได้ดังนี้

$$T_R = \sum_i \sum_j \left(\frac{Y_{ij}}{Y} \right) \log \left(\frac{Y_{ij}/Y}{N_{ij}/N} \right) \quad (1)$$

$$= \sum_i \sum_j \left(\frac{Y_{ij}}{Y} \right) \log \left[\left(\frac{Y_{ij}}{Y_i} * \frac{Y_i}{Y} \right) / \left(\frac{N_{ij}}{N_i} * \frac{N_i}{N} \right) \right]$$

$$= \sum_i \sum_j \left(\frac{Y_{ij}}{Y} \right) \left[\log \left(\frac{Y_{ij}}{Y_i} / \frac{N_{ij}}{N_i} \right) + \log \left(\frac{Y_i}{Y} / \frac{N_i}{N} \right) \right]$$

$$= \sum_i \sum_j \left(\frac{Y_{ij}}{Y} \right) \log \left[\frac{Y_{ij}}{Y_i} / \frac{N_{ij}}{N_i} \right] + \sum_i \sum_j \left(\frac{Y_{ij}}{Y} \right) \log \left[\frac{Y_i}{Y} / \frac{N_i}{N} \right]$$

$$= \sum_i \sum_j \left(\frac{Y_{ij}}{Y} \right) \log \left[\frac{Y_{ij}}{Y_i} / \frac{N_{ij}}{N_i} \right] + \sum_i \frac{1}{Y} \log \left[\frac{Y_i}{Y} / \frac{N_i}{N} \right] \sum_j Y_{ij}$$

แต่ $\sum_j Y_{ij} = Y_i$ ดังนั้น

$$= \sum_i \sum_j \left(\frac{Y_{ij}}{Y} \right) \log \left[\frac{Y_{ij}}{Y_i} / \frac{N_{ij}}{N_i} \right] + \sum_i \frac{1}{Y} \log \left[\frac{Y_i}{Y} / \frac{N_i}{N} \right] * Y_i$$

$$T_R = \sum_i \left(\frac{Y_i}{Y} \right) \sum_j \left(\frac{Y_{ij}}{Y_i} \right) \log \left[\frac{Y_{ij}}{Y_i} / \frac{N_{ij}}{N_i} \right] + \sum_i \frac{Y_i}{Y} \log \left[\frac{Y_i}{Y} / \frac{N_i}{N} \right] \quad (2)$$

ให้ T_{pi} แทนค่าดัชนีความไม่เท่าเทียมกันภายในจังหวัดที่ i ในภูมิภาค โดยที่

$$T_{pi} = \sum_j \left(\frac{Y_{ij}}{Y_i} \right) \log \left(\frac{Y_{ij}/Y_i}{N_{ij}/N_i} \right) \quad (3)$$

โดยที่

Y_i = มูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด ในราคาปีฐาน 2531 ของจังหวัดที่ i
(หน่วย ล้านบาท)

N_i = จำนวนประชากรผู้มีงานทำในจังหวัดที่ i (คน)

แทนค่า T_{pi} ลงในสมการที่ (2) จะได้ว่า

$$T_R = \sum_i \left(\frac{Y_i}{Y} \right) T_{pi} + \sum_i \left(\frac{Y_i}{Y} \right) \log \left(\frac{Y_i/Y}{N_i/N} \right)$$

ให้ T_{BPi} แทน ค่าดัชนีความไม่เท่าเทียมกันภายในจังหวัดในภูมิภาคของจังหวัดที่ i

โดยที่

$$T_{BPi} = \sum_i \left(\frac{Y_i}{Y} \right) \log \left(\frac{Y_i/Y}{N_i/N} \right)$$

ดังนั้น

$$T_R = \sum_i \left(\frac{Y_i}{Y} \right) T_{pi} + \sum_i T_{BPi}$$

$$= \sum_i T_{WPi} + \sum_i T_{BPi}$$

$$= T_{WP} + T_{BP}$$

(4)

โดยที่

T_R = ค่าดัชนีความไม่เท่าเทียมกันของภูมิภาค

T_{WP} = ค่าดัชนีความไม่เท่าเทียมกันภายในจังหวัดในภูมิภาค
(Within Province Inequality Index)

T_{BP} = ค่าดัชนีความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดในภูมิภาค
(Between Province Inequality Index)

T_{pi} = ค่าดัชนีความไม่เท่าเทียมกันภายในจังหวัดที่ i ในภูมิภาค

T_{BPi} = ค่าดัชนีความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดในภูมิภาค
(Between Province Inequality Index) ของจังหวัดที่ i

T_{WPi} = ค่าดัชนีความไม่เท่าเทียมกันภายในจังหวัดในภูมิภาค
(Within Province Inequality Index) ของจังหวัดที่ i

2.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เมธี ครองแก้ว (2523) ศึกษาผลกระทบของระบบการคลังของไทยที่มีต่อการกระจายรายได้ เปรียบเทียบผลกระทบในปี พ.ศ. 2506 และปี พ.ศ. 2512 โดยใช้ปี พ.ศ. 2515 เป็นหลักในการศึกษาได้เปรียบเทียบผลกระทบของระบบภาษีอากรและรายได้ต่อการกระจายรายได้ นอกจากนี้ยังได้เปรียบเทียบผลกระทบของรายจ่ายสาธารณะของรัฐบาลต่อการกระจายรายได้ ผลการศึกษาพบว่าเมื่อเปรียบเทียบค่าสัมประสิทธิ์จีไนของการกระจายรายได้ก่อนระบบภาษีและหลังระบบภาษีแล้ว ค่าสัมประสิทธิ์จีไนมีค่าเพิ่มขึ้นภายหลังระบบภาษีในทุกปี แสดงว่าการเก็บภาษีมีส่วนทำให้การกระจายรายได้มีความเหลื่อมล้ำมากขึ้น โดยในปี 2512 ระบบรายได้ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำน้อยที่สุด แต่ในปี 2515 ระบบรายได้ทำให้เกิดการกระจายรายได้มีความเหลื่อมล้ำมากขึ้น แสดงให้เห็นว่า นโยบายการคลังด้านรายได้ของปี 2515 มิได้แตกต่างไปจากนโยบายการคลังด้านรายได้ของปี 2506 และ 2512 และยังคงเป็นนโยบายที่มีลักษณะถดถอย กล่าวคืออัตราการเสียภาษีลดต่ำลงเมื่อรายได้ของครอบครัวเพิ่มมากขึ้น ซึ่งมีผลทำให้การกระจายรายได้ของครอบครัวมีความเหลื่อมล้ำมากขึ้น

จากการศึกษาผลกระทบของรายจ่ายสาธารณะของรัฐบาลต่อการกระจายรายได้ ผลการศึกษาพบว่า เมื่อเปรียบเทียบการกระจายรายได้ก่อนและหลังระบบการใช้จ่ายของรัฐแล้ว มีความเท่าเทียมกันมากขึ้นทั้ง 3 ปี โดยค่าสัมประสิทธิ์จีไนลดลงภายหลังการใช้จ่ายสาธารณะของรัฐบาล แสดงให้เห็นว่า การใช้จ่ายของรัฐบาลก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน มีส่วนช่วยให้การกระจายรายได้มีความเท่าเทียมกันมากขึ้นแต่ความเท่าเทียมกันยังอยู่ในระดับต่ำมาก เพราะการใช้จ่ายสาธารณะที่เป็นอยู่ยังไม่ได้ช่วยคนจนพอที่จะทำให้การกระจายรายได้ดีขึ้น

เมื่อพิจารณาผลกระทบของระบบการคลังโดยรวมต่อการกระจายรายได้แล้ว พบว่าค่าสัมประสิทธิ์จีไนของแต่ละปีลดลงเพียงเล็กน้อย นั่นคือ ระบบการคลังโดยรวมช่วยลดความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ลงเล็กน้อย

วิภา เทพช่วยสุข (2539) ศึกษาการกระจายรายได้ของครัวเรือนในประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2529 – 2535 โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์จีไน ค่าสัมประสิทธิ์แห่งความผันแปร และการเปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยกับมัธยฐานของรายได้เฉลี่ย ในการวิเคราะห์การกระจายรายได้ของครัวเรือน ผลการศึกษาพบว่า ในปี พ.ศ. 2535 การกระจายรายได้ของครัวเรือนโดยรวมทั่วประเทศ ภาคเหนือ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ มีการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกันน้อยลงจาก พ.ศ. 2529 ยกเว้นกรุงเทพมหานคร และภาคกลางที่มีการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกันมากขึ้น

วิริยา โขคมหาสิน (2539) ศึกษาการกระจายรายได้ของครัวเรือนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ในปี พ.ศ. 2529, 2531, 2533 และ 2535 ได้ทำการรวบรวมข้อมูลใน 3 ปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยทางภูมิภาค ปัจจัยทางด้านประชากร และปัจจัยที่เกี่ยวกับการจ้างงาน ในการศึกษาใช้ดัชนี Shorrocks เพื่อวัดและแยกส่วนประกอบของความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ของครัวเรือน และค่าสัมประสิทธิ์จีไน เพื่อวัดความไม่เท่าเทียมของการกระจายรายได้ ผลการศึกษาพบว่า การกระจายรายได้ภายในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลจะดีขึ้นเพียงปีเดียว คือ ปี พ.ศ. 2531 ส่วนปีอื่น ๆ นั้น จะมีการกระจายรายได้เลวลง และเขตปริมณฑลจะมีการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกันมากกว่าเขตกรุงเทพมหานครเกือบทุกปี ยกเว้น ปี พ.ศ. 2531 เนื่องจากเขตปริมณฑล จะให้ค่าส่วนสนับสนุนระหว่างภาคเศรษฐกิจสูงกว่าเขตกรุงเทพมหานครอย่างเห็นได้ชัด โดยที่ปัจจัยอื่น ๆ ให้ค่าส่วนสนับสนุนใกล้เคียงกับเขตกรุงเทพมหานคร

อรกช เก็จพิรุพท์ (2541) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการขยายตัวของอุตสาหกรรมกับความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ ในปี พ.ศ. 2531, 2535 และ 2539 โดยใช้ดัชนี Shorrocks Order Two ซึ่งเป็นดัชนีที่สามารถนำมาแยกส่วนเพื่อหาสาเหตุที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ ผลการศึกษา พบว่า ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันของรายได้โดยรวมมีแนวโน้มรุนแรงเพิ่มขึ้น โดยเพิ่มขึ้นสูงสุดในปี 2535 การขยายตัวของอุตสาหกรรม ทำให้มีการสะสมทุนเพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างรายได้และกระทบต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้โดยรวม โดยที่ความไม่เท่าเทียมกันของรายได้นอกภาคเกษตร สามารถอธิบายความไม่เท่าเทียมกันของรายได้โดยรวมได้สูงที่สุด เมื่อพิจารณาโครงสร้างความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ในแต่ละภาคการผลิต พบว่า ภาคบริการ สามารถอธิบายความไม่เท่าเทียมกันของรายได้สูงที่สุด ในปี 2531 และ 2535 ในขณะที่ภาคอุตสาหกรรมอธิบายได้สูงที่สุด ในปี 2539 สรุปในภาพรวม พบว่า การขยายตัวของอุตสาหกรรม เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ความไม่เท่าเทียมกันของรายได้เพิ่มสูงขึ้น แต่หากมองในระดับภูมิภาคแล้ว พบว่า ความไม่เท่าเทียมกันของรายไดยังขึ้นอยู่กับลักษณะการขยายตัวของอุตสาหกรรม ว่ามีการขยายตัวแบบกระจุกอยู่ในบางส่วนของภูมิภาคหรือกระจายไปทั่วภูมิภาค

ศิรินทร เอียบศิริเมธี (2544) ศึกษาการกระจายรายได้ของครัวเรือนในระดับจังหวัดของประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2539 และปี พ.ศ. 2541 และศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเหลื่อมล้ำ

ในการกระจายรายได้ ผลการศึกษา พบว่า ในภาพรวมของประเทศมีแนวโน้มของของความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ที่ดีขึ้นเล็กน้อย เมื่อพิจารณาการกระจายรายได้ในแต่ละภาคแล้ว พบว่าภาคใต้มีการกระจายตัวของรายได้ที่ทั่วถึง ในขณะที่ภาคกลางมีโครงสร้างของรายได้ที่ดีกว่า เนื่องจากการกระจายตัวของรายได้ในแต่ละจังหวัดดีกว่า ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ค่าสัมประสิทธิ์จีดีพีนี้ลดลงมากกว่า 11 % เมื่อพิจารณาการกระจายรายได้ในรายจังหวัดแล้ว พบว่า ร้อยละ 84 ของจังหวัดทั้งหมดมีความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ลดลง มีเพียง 13 จังหวัดที่พบว่ามี ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ที่สูงขึ้น ส่วนการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการเจริญเติบโตของผลผลิตมวลรวมของจังหวัดและการลดลงของการว่างงานมีผลต่อการลดลงของความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้

จิระ บุรีคำ (2544) ศึกษาความสัมพันธ์ของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและบทบาทของมาตรการภาษีอากรที่มีต่อการกระจายรายได้ของประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2523 – 2542 วิเคราะห์โดยใช้สมการถดถอยเชิงเส้น ผลการศึกษาพบว่า การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจซึ่งวัดจากผลิตภัณฑ์ประชาชาติเฉลี่ยต่อหัวในระยะแรกมีแนวโน้มทำให้การกระจายรายได้มีความไม่เท่าเทียมกันมากขึ้น แต่หลังจากมีการพัฒนาเศรษฐกิจไประยะหนึ่ง ความไม่เท่าเทียมกันของรายได้มีแนวโน้มที่ลดลงซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของ Kuznets ในส่วนมาตรการภาษีอากร พบว่า มาตรการด้านภาษีอากรเข้ามีส่วนช่วยลดความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ แต่ภาษีทางตรงและภาษีทางอ้อมไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ปราณี ทินกร (2545) ศึกษาการกระจายรายได้ของประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2504 – 2544 โดยได้คำนวณค่าสัมประสิทธิ์จีดีพีใหม่โดยวิธีถ่วงน้ำหนักข้อมูลและคำนวณส่วนแบ่งรายได้ของกลุ่มรายได้ต่าง ๆ ออกเป็น 5 กลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า การกระจายรายได้ของประเทศไทยมีความไม่เท่าเทียมกันมากขึ้น โดยค่าสัมประสิทธิ์จีดีพี เพิ่มขึ้นจาก 0.426 ในปี 2518/19 เป็น 0.525 ในปี 2543 และพบว่า กลุ่มคนที่มีรายได้สูงสุดร้อยละ 20 ของกลุ่มประชากร หรือ ควินไทล์ที่ 5 มีส่วนแบ่งรายได้ร้อยละ 49.2 ในปี 2518/19 และได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 57.8 ในปี 2543 ส่วนกลุ่มประชากรที่เหลืออีก 4 กลุ่ม มีสัดส่วนรายได้ลดลงในทุกกลุ่มประชากร ดังแสดงในตารางที่ 2.1 ดังนี้

ตารางที่ 2.1 แสดงการกระจายรายได้ในช่วงปี 2505/06 – 2543

ปี พ.ศ.	ควินไทล์ที่ 1 20 % ต่ำสุด	ควินไทล์ที่ 2 20%	ควินไทล์ที่ 3 20%	ควินไทล์ที่ 4 20 %	ควินไทล์ที่ 5 20 % สูงสุด	Gini Coefficient
2505/06	2.9	6.2	10.5	20.9	59.5	0.456
2511/12	3.4	6.1	10.4	19.2	60.9	0.482
2514/16	2.4	5.1	9.7	18.4	64.4	0.535
2518/19	6.05	9.72	14.02	20.97	49.24	0.426
2524	5.45	9.26	13.69	21.08	50.52	0.442
2529	4.47	7.82	12.3	20.43	54.98	0.496
2531	4.53	7.98	12.38	20.71	54.4	0.489
2533	4.23	7.43	11.58	19.49	57.26	0.515
2535	3.98	6.93	10.96	18.8	59.43	0.536
2537	3.97	7.23	11.61	19.81	57.37	0.521
2539	4.16	7.52	11.78	19.88	56.66	0.516
2541	4.27	7.69	11.91	19.74	56.39	0.509
2543	3.89	7.19	11.39	19.76	57.77	0.525

ทิมา: เมธิ์ ครงแก้ว (2522)

ปราณี ทินกร (2545)

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการกระจายรายได้กับระดับรายได้ต่อหัวแท้จริง (Real GNP per capita ในราคาปี 2531) โดยการคำนวณหาสมการถดถอย พบว่ามีความสัมพันธ์กันในลักษณะเส้นโค้งรูปตัวยูหัวกลับ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า ในช่วงแรกเมื่อระดับรายได้ของประชากรเพิ่มมากขึ้น จะมีผลทำให้ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้เพิ่มมากขึ้น แต่เมื่อระดับรายได้เพิ่มขึ้นระดับหนึ่ง ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้จะลดลง ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีการกระจายรายได้ของ Kuznetz

นอกจากนี้ ยังได้ศึกษาการกระจายของผลตอบแทนต่อลูกจ้างในสาขาการผลิตต่าง ๆ ในช่วงปี พ.ศ. 2513 – 2543 โดยวัดจากสัดส่วนค่าจ้างและผลตอบแทนต่อลูกจ้างที่กระจายตามสาขาเศรษฐกิจ พบว่า สัดส่วนของค่าจ้างในสาขาเกษตรกรรมมีน้อยลงจากประมาณร้อยละ 10.3 ในปี 2513 เหลือเพียงร้อยละ 4.4 ในปี 2543 ดังแสดงในตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 สัดส่วนค่าจ้างและผลตอบแทนต่อลูกจ้างกระจายตามสาขาเศรษฐกิจ

หน่วย : ร้อยละ

	2513	2523	2533	2543
ภายในประเทศ	100.3	95.9	96.5	97.0
1. สาขาเกษตรกรรม	10.3	8.2	3.7	4.4
2. สาขาอุตสาหกรรม	26.1	34.0	42.1	43.2
3. สาขาบริการ	63.9	53.8	50.7	49.4
ภายนอกประเทศ	-0.3	4.1	3.5	3.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0

ที่มา: ปราณี ทินกร (2545)

จากข้อมูลในตาราง แสดงให้เห็นว่า สัดส่วนของค่าจ้างในสาขาเกษตรกรรมมีแนวโน้มลดลงเรื่อย ๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือสาขานอกเกษตรกรรมมีส่วนแบ่งของรายได้จากค่าจ้างเพิ่มขึ้น และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นห่างจากค่าจ้างเฉลี่ยในสาขาเกษตรกรรมมากขึ้น ถึงแม้ว่าจะมีการเคลื่อนย้ายแรงงานจากสาขาเกษตรกรรมไปสู่สาขาอื่น แต่แรงงานส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในสาขาเกษตรกรรม ดังนั้น ถึงแม้กลุ่มผู้ใช้แรงงานสาขาเกษตรกรรมจะได้รับส่วนแบ่งรายได้จากรายได้รวมทั้งประเทศเพิ่มขึ้น แต่การกระจายรายได้ในกลุ่มผู้ใช้แรงงานกลับมีความเหลื่อมล้ำมากขึ้น

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์และศิริณา ปาเฉย (2545) ศึกษาการกระจายความเจริญระหว่างภูมิภาคในประเทศไทย ในระหว่างปี 2532 – 2538 โดยใช้ข้อมูลผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดและประชากรมาคำนวณสร้างเลขดัชนีวัดความไม่เท่าเทียมกัน (Theil's inequality index) ผลการศึกษาพบว่า ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดโดยรวมเพิ่มขึ้น โดยในปี 2532 เลขดัชนีเท่ากับ 0.1788 และในปี 2538 เท่ากับ 0.1830 เมื่อพิจารณาแต่ละจังหวัดพบว่า มี 61 จังหวัดที่มีเลขดัชนีเป็นลบ ซึ่งแสดงถึงส่วนแบ่งของรายได้ต่ำกว่ามาตรฐาน ได้แก่จังหวัดในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมด ที่เหลืออีก 12 จังหวัด มีเลขดัชนีเป็นบวก ซึ่งแสดงถึงส่วนแบ่งของรายได้สูงกว่ามาตรฐาน ได้แก่ กลุ่มกรุงเทพฯและปริมณฑล ภาคตะวันออก กว๊าน และระนอง

เมื่อศึกษาความไม่เท่าเทียมกันระหว่างภูมิภาคทั้งหมด 7 ภูมิภาค พบว่า ยังคงมีความไม่เท่าเทียมกันซึ่งยังดำรงอยู่และมีแนวโน้มสูงขึ้น โดยที่เขตกรุงเทพฯและปริมณฑลและภาคตะวันออก เป็นเพียงสองภูมิภาคที่มีเลขดัชนีเป็นบวก ซึ่งอาจสรุปได้ว่า ความไม่เท่าเทียมระหว่างภูมิภาคเป็นปัจจัยสำคัญของความไม่เท่าเทียมกันทั่วประเทศ

และจากการศึกษาความไม่เท่าเทียมกันภายในภูมิภาคแล้ว พบว่า เลขดัชนีของแต่ละจังหวัด ในแต่ละภูมิภาค มีค่าเป็นบวกแต่ค่าน้อย (ใกล้ศูนย์) ซึ่งหมายความว่า ภายในภูมิภาคเดียวกัน สถานะทางเศรษฐกิจในแต่ละจังหวัดไม่แตกต่างกันมากนัก

สรุปผลการศึกษาได้ว่า การกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจยังไม่ทั่วถึงหรือเท่าเทียมกันทุกภูมิภาคและทุกจังหวัด การกระจุกตัวของความเจริญยังปรากฏอย่างชัดเจนในเขตกรุงเทพฯและปริมณฑลและภาคตะวันออก ซึ่งผลการศึกษายืนยันว่า ดัชนีวัดความไม่เท่าเทียมกันไม่เพียงลดลงแต่ยังมีแนวโน้มสูงขึ้น ซึ่งสะท้อนว่านโยบายที่ผ่านมาของรัฐบาลยังไม่สัมฤทธิ์ผล ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขความเหลื่อมล้ำของการกระจายความเจริญ คือ การส่งเสริมให้ภูมิภาคยากจนมีโอกาสเติบโตทางเศรษฐกิจสูงกว่าภูมิภาคที่ร่ำรวย โดยต้องมียุทธศาสตร์การพัฒนาที่เหมาะสมของแต่ละภูมิภาค

ธิดิพนธ์ โทวีจิตร (2546) ศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อโครงสร้างรายได้และการกระจายรายได้ของชุมชนในชนบท โดยศึกษาเปรียบเทียบบ้านผานกกกและบ้านบวกเตี้ย ซึ่งทั้งสองหมู่บ้านมีอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม บ้านผานกกกมีรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นรายได้รอง ส่วนบ้านบวกเตี้ย มีรายได้จากการรับจ้างนอกภาคเกษตรและรายได้จากภาคการขนส่งเป็นรายได้รอง ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้จากการเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากครัวเรือนของทั้งสองหมู่บ้าน เพื่อนำมาวัดการกระจายรายได้โดยการคำนวณดัชนีจินี (Gini Coefficient) ผลการศึกษา พบว่า ครัวเรือนบ้านผานกกกมีค่าดัชนีจินีของรายได้รวมเท่ากับ 0.383 ในขณะที่ครัวเรือนบ้านบวกเตี้ยมีค่าดัชนีจินีของรายได้รวมเท่ากับ 0.363 ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การมีการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านผานกกก ทำให้การกระจายรายได้ของรายได้รวมของครัวเรือน มีความเหลื่อมล้ำกันมากขึ้น